

De Virtuele Volkstelling 2001: gezin en werk

Marijke Hartgers

Ten behoeve van de Nederlandse Volkstelling 2001 zijn gegevens vanuit registers en enquêtes gecombineerd. Dit artikel presenteert een deel van de uitkomsten van deze 'virtuele' volkstelling. Voor de afzonderlijke leden van de verschillende huishoudentypen is nagegaan wie werkt of actief werk zoekt. Samenwonende mannen blijken als groep het meest economisch actief te zijn, terwijl het aandeel economisch actieven bij getrouwde vrouwen en alleenstaande moeders het laagst is. Het krijgen van een kind is voor vrouwen steeds minder vaak een reden om te stoppen met werken. Dit geldt vooral voor vrouwen die ongehuwd samenwonen. Met een oplopend aantal kinderen in één gezin neemt het aandeel tweeverdieners echter wel af. Relatief weinig alleenstaande moeders hebben een betaalde baan, in het bijzonder als ze meer dan twee kinderen te verzorgen hebben en het jongste kind nog niet naar school gaat. Alleenstaande vaders werken veel vaker, ongeacht hoeveel thuiswonende kinderen ze hebben.

1. Inleiding

In 2003 zijn door het CBS de gegevens samengesteld voor de Volkstelling 2001, in het kader van het gemeenschappelijk programma van Europese Volkstellingen 2001. Ook tientallen andere Europese landen hebben inmiddels gegevens voor deze volkstelling aan Eurostat – het statistisch bureau van de Europese Unie – geleverd. Eurostat coördineert de leveringen van de verschillende landen en heeft een taak in het maken van internationale vergelijkingen.

In tegenstelling tot veel andere landen is in Nederland geen telling onder de bevolking gehouden door interviewers die van huis tot huis gingen. Het CBS combineerde informatie uit registraties en al bestaande enquêtes. Het resultaat hiervan is een zogenaamde virtuele volkstelling. Door gebruik te maken van bronnen die al binnen het CBS aanwezig waren, is de Nederlandse volkstelling aanzienlijk

---

Dit artikel is grotendeels gebaseerd op Hartgers, M., Families at work, in: Schulte Nordholt, E., M. Hartgers en R. Gircour (red.), 2004, The Dutch virtual census of 2001; analysis and methodology, blz. 23–39. Statistics Netherlands, Voorburg/Heerlen.

De uitkomsten van de Volkstelling 2001 zijn te vinden op de website van het CBS

(www.cbs.nl/nl/publicaties/publicaties/algemeen/volkstelling-2001/volkstelling-2001.htm).

Daarnaast zijn de uitkomsten en de methode van samenstellen van de gegevens beschreven in de hierboven genoemde publicatie. Deze is in elektronische vorm opgenomen op de website van het CBS.

(www.cbs.nl/publicaties/publicaties/algemeen/volkstelling-2001/b-57-2001.pdf)

---

goedkoper en sneller dan die van de meeste andere landen. Inclusief voorbereidende werkzaamheden, zoals de ontwikkeling van nieuwe methodologie en software, maar exclusief de kosten van de registraties, heeft de virtuele volkstelling ongeveer 3 miljoen euro gekost. Een traditionele (huis aan huis) volkstelling zou al gauw 300 miljoen euro hebben gekost.

De Volkstelling 2001 geeft een beeld van de sociaal-demografische en sociaal-economische situatie in Nederland. In veertig, vaak zeer gedetailleerde, tabellen wordt informatie gegeven over demografische aspecten, huisvesting, woon-werkverkeer, beroep, onderwijsniveau en arbeidspositie van de hele Nederlandse bevolking.

De meeste tabellen zijn op landelijk niveau, negen tabellen zijn op regionaal niveau (COROP) en in drie van de tabellen worden de gegevens uitgesplitst naar gemeentelijk niveau. Naast de veertig tabellen zijn voor tien gemeenten ook nog gegevens op het niveau van wijken en buurten gepubliceerd.

'Beroepsbevolking' volgens de Volkstelling 2001

In tegenstelling tot de definitie van het CBS voor de beroepsbevolking gebruikt de Volkstelling 2001 de internationale definitie van de beroepsbevolking. Dit betekent dat er geen ondergrens wordt gehanteerd voor het aantal uren werk per week. Iedereen die werkt, ook al is het maar voor één uur per week, of actief op zoek is naar werk, behoort tot de beroepsbevolking en wordt beschouwd als economisch actief. Voor de Volkstelling 2001 zijn verder keuzes gemaakt met betrekking tot de economische status van een persoon. Personen jonger dan 16 jaar zijn gerekend tot de categorie 'onderwijsvolgend' (4–15-jarigen) of 'anders niet economisch actief' (< 4 jaar). Personen van 75 jaar of ouder zijn allen gerekend tot de categorie 'gepensioneerd'. Personen in de leeftijdsgroep 65 tot en met 74 jaar kunnen niet werkloos zijn. In de gevallen dat zij niet werkzaam waren, zijn zij beschouwd als 'gepensioneerd'.

Blijkens de volkstelling behoorde in 2001 iets minder dan de helft van alle inwoners van Nederland tot de economisch actieve bevolking. Een economisch actief persoon is werkzaam, of werkloos maar actief op zoek naar werk. Het totaal aantal economisch actieve personen is gelijk aan de beroepsbevolking.

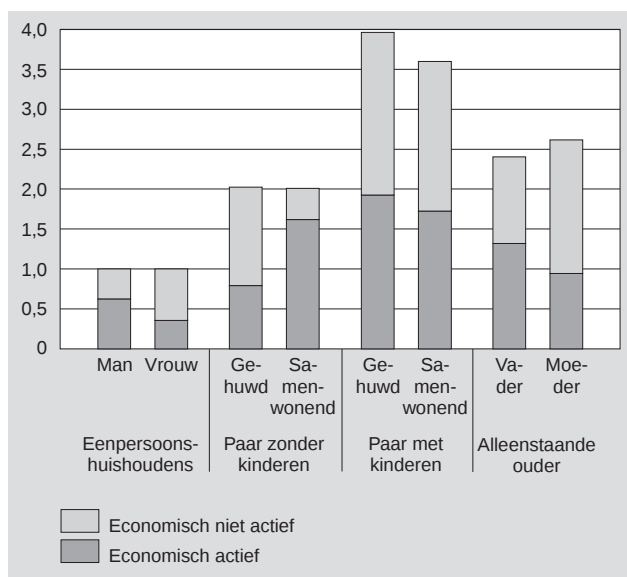
Voor de Volkstelling 2001 is uitgegaan van de internationale definitie van beroepsbevolking. Hierbij worden alle personen gerekend van 15 tot en met 74 jaar die werken of die actief op zoek zijn naar werk, ongeacht het aantal uren per week. In de Nederlandse volkstelling van 2001 zijn de werkzame personen beperkt tot de groep van 16 tot en met 74 jaar, terwijl werkloosheid alleen kan voorkomen in de leeftijdsgroep van 16 tot en met 64 jaar (zie kader). Tot

de economisch inactieve personen behoren scholieren en studenten, gepensioneerden, personen die actief zijn in het eigen huishouden en kleine kinderen die nog niet naar school gaan. In dit artikel wordt vooral ingegaan op de arbeidspositie van de leden van het gezin.

2. Economische activiteit naar type huishouden

In *grafiek 1* wordt het aandeel economisch actieve personen per type huishouden weergegeven. De grafiek laat zien dat zowel het gemiddeld aantal personen per huishoudentype als het aandeel economisch actieve personen daarin aanzienlijk varieert. Zoals hierna wordt beschreven, worden deze verschillen vooral bepaald door verschillen in de leeftijdsstructuur van de verschillende huishoudentypen.

1. Gemiddeld aantal leden in het huishouden naar type huishouden en aandeel economisch actieve leden

In bijna de helft van de eenpersoonshuishoudens is niemand economisch actief. Dit komt enerzijds doordat veel alleenstaanden behoren tot de oudere generatie, waarvan de meesten zijn gepensioneerd. Dit is vooral het geval bij de alleenstaande vrouwen: van hen heeft 45 procent de pensioengerechtigde leeftijd (65 jaar) behaald. Anderzijds zijn veel alleenstaanden juist jong en nog studierend.

Paren verschillen in hun mate van economische activiteit al naar gelang ze gehuwd zijn of samenwonen, en al dan niet kinderen hebben. Van de samenwonende paren zonder kinderen zijn de partners twee keer zo vaak economisch actief als van echtparen zonder (thuiswonende) kinderen. Ook hier is duidelijk sprake van een leeftijdseffect. Samenwonende paren zonder kinderen zijn gemiddeld 35 jaar, terwijl de gemiddelde leeftijd van de partners in een gehuwd paar zonder kinderen 58 jaar is. Voor de gehuwde paren betekent dit veelal dat hun kinderen het huis hebben verlaten en dat velen van hen met (vervroegd) pensioen zijn. Bovendien behoren veel van de vrouwen tot een generatie die stopte met werken zodra ze kinderen kregen en, ook al waren de kinderen inmiddels wat ouder, thuis bleven (Martin en Kats, 2003; Portegijs et al., 2002). De

samenwonende paren zonder kinderen maken over het algemeen deel uit van een generatie die het normaal vindt dat zowel de man als de vrouw betaald werk verricht. Ook het feit dat ze (nog) geen kinderen hebben kan een belangrijke factor zijn. Toch kan uit grafiek 1 worden afgeleid dat ook veel ouders beiden werken. Helemaal duidelijk blijkt dit uit deze grafiek nog niet, omdat binnen het huishouden ook andere leden dan de partners economisch actief kunnen zijn. Verderop in dit artikel zal dit in meer detail worden besproken.

3. Economisch actieve leden van een huishouden

In deze paragraaf wordt beschreven welke leden van een huishouden vaker dan gemiddeld economisch actief zijn. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar leeftijd en geslacht (*staat 1*). De beschreven groep wordt beperkt tot de leeftijdsgroep van 16 tot en met 64 jaar, omdat maar weinig personen buiten deze leeftijdsgroep economisch actief zijn. Van het totaal aantal economisch actieve personen zijn de meesten werkzaam; slechts 2,5 procent is werkloos. Op de totale populatie 16–64-jarigen is 1,8 procent actief op zoek naar werk.

Ongeveer 81 procent van de mannen van 16–64 jaar is economisch actief, tegenover 61 procent van de vrouwen. Deze percentages variëren al naar gelang de positie van de persoon in het huishouden en de leeftijd. Over het algemeen werken mannen het vaakst in de leeftijdsgroep 25–54 jaar, nadat ze hun opleiding hebben afgerond en vóór ze met (vervroegd) pensioen gaan. Vrouwen werken het vaakst in de leeftijd van 20–34 jaar. In deze leeftijdsgroep zijn ze klaar met hun opleiding en nog niet begonnen aan een gezin, of, als dit wel het geval is, blijven werken. De werkloosheid is relatief hoog onder schoolverlaters en bij vrouwen in de leeftijdsgroep 35–54 jaar, terwijl bij mannen tussen 30 en 65 jaar het werkloosheidscijfer juist daalt.

Met een gemiddelde van 87 procent zijn mannen die samenwonen het vaakst economisch actief. Dit is echter voornamelijk het gevolg van hun relatief jonge leeftijd. In elke afzonderlijke leeftijdsgroep winnen de gehuwde mannen het op dit gebied. In de leeftijdsgroep van 25–44 jaar is zelfs 94 procent van hen economisch actief. Werkloosheid komt bij gehuwde mannen zeer weinig voor (1,3 procent). Leden van huishoudens die vallen in de categorie 'anders' en jonge alleenstaande vaders zijn relatief minder vaak economisch actief. Alleenstaande mannen zijn relatief vaak werkloos, vooral in de jongste leeftijdsgroepen.

Evenals bij de mannen, zijn bij de vrouwen in het algemeen ook de samenwonende partners het vaakst economisch actief. Ongeveer 79 procent van hen is werkzaam of op zoek naar werk. Samenwonende vrouwen in de leeftijd van 25–29 jaar zijn met 88 procent het vaakst economisch actief. Ook als elke leeftijdsgroep afzonderlijk wordt beschouwd, blijken vrouwen die samenwonen het vaakst economisch actief te zijn. Alleen in de leeftijdsgroep van 30–39 jaar is dit niet het geval; in deze leeftijdsgroep worden ze overtroefd door de alleenstaande vrouwen. De economische activiteit van inwonende kinderen neemt toe voor de hogere leeftijden. Zij zullen dan vaak voor hun bejaarde ouders zorgen.

Staat 1
Aandeel economisch actieven (16–64-jarigen) naar positie in het huishouden, leeftijd en geslacht

Leeftijdsgroep	Bevolking in particuliere huishoudens	Positie in het huishouden					
		alleenstaande	echtgenoot	samenwonende	alleenstaande ouder	kind	anders
	%						
<i>Mannen</i>							
16–19	62	47	70	48	50	63	48
20–24	80	70	88	82	54	83	66
25–29	89	82	94	93	66	87	73
30–34	91	84	94	94	73	85	69
35–39	91	81	95	90	79	85	67
40–44	90	80	94	88	82	81	72
45–49	89	74	93	84	82	81	68
50–54	85	70	89	81	79	78	68
55–59	71	56	75	66	65	66	54
60–64	28	24	29	28	28	23	24
Totaal (16–64 jaar)	81	74	84	87	74	76	63
<i>Vrouwen</i>							
16–19	62	57	34	63	14	63	55
20–24	76	70	61	84	27	81	67
25–29	79	85	72	88	40	82	75
30–34	73	85	69	84	51	74	70
35–39	69	83	66	80	61	72	57
40–44	67	76	66	77	65	70	54
45–49	64	68	62	74	66	69	62
50–54	52	58	50	63	57	63	43
55–59	34	40	32	42	38	51	29
60–64	10	12	9	12	14	17	11
Totaal (16–64 jaar)	61	64	55	79	55	70	55

In tegenstelling tot gehuwde mannen zijn gehuwde vrouwen veel minder vaak economisch actief. Met 55 procent gaan ze gelijk op met alleenstaande moeders en 'andere' leden van het huishouden. Opvallend is het relatief lage aandeel van economisch actieve gehuwde vrouwen in de hogere leeftijdsgroepen. Dit is nog steeds het gevolg van de traditie volgens welke vrouwen stopten met werken zodra zij kinderen kregen (Portegijs et al., 2002). In de jongste leeftijdsgroepen zijn de alleenstaande moeders verreweg het minst vaak economisch actief. Daarbij is het werkloosheidscijfer voor alleenstaande moeders hoog (5 procent). Relatief weinigen van hen hebben dus een betaalde baan. Als de kinderen nog jong zijn, kunnen alleenstaande moeders niet altijd even makkelijk kinderopvang krijgen, en hun financiële positie is vaak zwak (Latten, 2003). Sommigen krijgen alimentatie van hun ex-partner, anderen zijn volledig afhankelijk van de bijstand. Hoe ouder de alleenstaande moeder, en over het algemeen dus ook hoe ouder haar kinderen, hoe vaker ze economisch actief is. Personen vanaf de leeftijd van 50 jaar zijn het minst vaak economisch actief. In de leeftijdsgroep 60–64 jaar is, afhankelijk van de positie in het huishouden, nog maar 23 tot 29 procent van de mannen en 9 tot 17 procent van vrouwen werkzaam, dan wel actief op zoek naar werk.

4. Gezin en werk

In tegenstelling tot veel andere landen waren in Nederland tot voor enkele decennia de meeste mannen kostwinner, terwijl de vrouwen thuis bleven voor het huishouden en de zorg voor de kinderen. Als gevolg van relatief hoge lonen

en een belastingsysteem dat één kostwinner per huishouden stimuleerde, was er voor gehuwde vrouwen doorgaans geen financiële noodzaak om te gaan werken. Bovendien vond men het vaak niet acceptabel dat moeders met kinderen een betaalde baan hebben (Banning, 2004). Over het algemeen verrichtten vrouwen maar voor een korte periode in hun leven betaalde arbeid: nadat ze van school kwamen en voordat ze een gezin startten. Blijkens de volkstelling van 1971 was maar 15 procent van de gehuwde vrouwen werkzaam; 83 procent was huisvrouw (Berends en Boelmans-Kleinjan, 1979). Sinds de jaren zeventig zijn de ideeën over betaald werk voor gehuwde vrouwen, en vooral voor moeders met kleine kinderen, echter geleidelijk veranderd. Factoren die hierop van invloed waren, zijn onder meer: de vrouwenbeweging, technische vernieuwingen die ervoor zorgen dat het huishouden minder tijd kost, economische factoren, uitbreiding van de professionele kinderopvang en betere faciliteiten voor ouderschapsverlof (Banning, 2004; Martin en Katz, 2003; Portegijs et al., 2002). Met de emancipatie van de vrouw en de verwachte afname van de potentiële beroepsbevolking wordt een verdere toename verwacht van de arbeidsdeelname van vrouwen, inclusief moeders (Latten, 2003).

In de afgelopen decennia was het aanstaande moederschap dus steeds minder een reden voor vrouwen om ontslag te nemen. In het begin van de jaren zeventig bleef 23 procent van de moeders werken nadat hun eerste kind was geboren, tegen 73 procent van de moeders eind jaren negentig (Portegijs et al., 2002). De nieuwe moeders bleven echter niet fulltime werken. Het aandeel parttime wer-

kende vrouwen steeg zeer sterk (Beckers, 2003; Martin en Kats, 2003; Portegijs et al., 2002). De algemene opvatting over werkende moeders veranderde dus van "moeders moeten altijd thuis zijn" naar "moeders kunnen betaald werk hebben, maar niet fulltime; zij moeten voldoende tijd voor hun kinderen overhouden". Dit werd mogelijk gemaakt door een verruiming van de mogelijkheden om parttime te werken, terwijl het aantal kinderopvangplaatsen enigszins werd uitgebreid. Tegelijkertijd steeg het gemiddelde opleidingsniveau van vrouwen, waardoor hun loon steeg en het meer de moeite waard was om te blijven werken. Hoe hoger vrouwen zijn opgeleid, hoe hoger het percentage dat werkt, maar ook hoe meer vrouwen fulltime werken (Hartgers en Gouweleeuw, 2004; Reemers, 2003). Analyse van de Enquête Beroepsbevolking van het CBS (Reemers, 2003) laat zien dat het aantal paren waarin beide partners werken, is toegenomen ten koste van het aantal paren waarin één partner (fulltime) werkt. Deze ontwikkeling vond voornamelijk plaats in gezinnen met jonge kinderen; in de meeste van dergelijke gezinnen werkt één van de partners fulltime en de ander parttime. Dit zogenaamde 'anderhalf inkomensmodel' komt tegenwoordig vaak voor in Nederland. In 96 procent van de gevallen werkt de man voltijd, terwijl de vrouw een deeltijdbaai heeft.

De *staten 2 en 3* laten uitkomsten van de Volkstelling 2001 zien met betrekking tot de mate waarin de leden van een

gezin al dan niet betaalde arbeid verrichten. Hierbij worden gezinnen met en zonder kinderen en huishoudenstype onderscheiden, terwijl ook de leeftijd van het jongste kind in beschouwing is genomen. In ongeveer de helft van de paren zonder kinderen is geen van beide partners werkzaam. Zoals eerder gesteld, is de gemiddelde leeftijd van echtparen 58 jaar. In staat 2 is te zien dat in 37 procent van deze gezinnen ten minste één van de partners ouder is dan 65 jaar. Dit betekent dat veel van de gehuwde paren niet werken omdat ze gepensioneerd zijn. Dit wordt bevestigd door de cijfers in staat 3. In meer dan een derde van de gehuwde paren zonder thuiswonende kinderen is ten minste één van de partners gepensioneerd. De gemiddelde leeftijd van samenwonende paren zonder kinderen is, met 35 jaar, veel jonger. Van deze paren werken in zeven op de tien gevallen beide partners. Veel van de jonge paren zullen in de toekomst nog kinderen krijgen. Naar verhouding velen van hen hebben nog geen werk, omdat ze hun opleiding nog moeten voltooien.

In de meeste gezinnen die bestaan uit een paar met kinderen, heeft ten minste één persoon betaald werk (staat 2). Gehuwde paren met kinderen zijn in het algemeen iets ouder dan samenwonende paren met kinderen, en dit geldt ook voor hun kinderen. Van 63 procent van de samenwonende paren met kinderen is het jongste kind jonger dan 6 jaar, terwijl 24 procent van de gehuwde paren met kinde-

Staat 2
Gezinnen naar aantal leden met betaald werk en de aanwezigheid van ouderen en thuiswonende kinderen

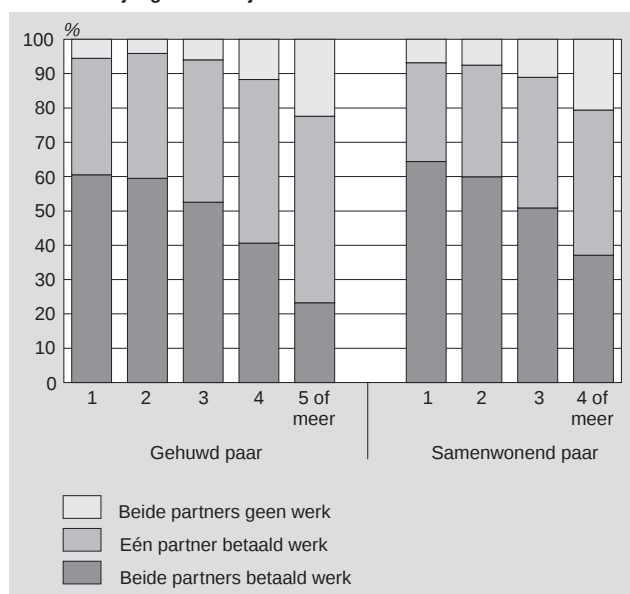
Gezinnen	Gemiddelde grootte van het huishouden	Aantal leden met betaald werk				Aanwezigheid van kinderen			Aanwezigheid van ouderen (65 jaar of ouder)
		0	1	2	3 of meer	Leeftijd jongste kind			
						0–5 jaar	6–17 jaar	18 jaar of ouder	
		%							
Paar zonder kinderen									
gehuwd	2,0	49	24	27					37
samenwonend	2,0	11	20	69					7
Paar met kinderen									
gehuwd	4,0	4	28	48	19	35	41	24	4
samenwonend	3,6	7	28	58	7	63	30	7	1
Alleenstaande ouder									
vader	2,4	15	49	29	7	6	38	56	15
moeder	2,6	33	49	15	4	23	44	33	12

Staat 3
Economische status van gezinnen naar type huishouden en leeftijd van het jongste kind

Type huishouden	Wel of geen thuiswonende kinderen jonger dan 18 jaar		
	geen	wel, leeftijd jongste kind	
		0-5 jaar	6-17 jaar
	%		
Echtpaar, waarvan:			
beide partners werkzaam	30	58	57
één partner werkzaam	27	36	37
ten minste één partner gepensioneerd	37	0	1
Samenwonend paar, waarin:			
beide partners werkzaam	68	63	58
één partner werkzaam	20	30	33
ten minste één partner gepensioneerd	9	0	1
Alleenstaande vader; vader werkzaam		69	76
Alleenstaande moeder; moeder werkzaam		40	60

ren een thuiswonend kind heeft dat ouder is dan 18 jaar. Veel van deze oudere kinderen hebben zelf al een baan, zoals geconcludeerd kan worden uit het feit dat in 19 procent van deze huishoudens drie of meer personen betaald werk hebben. De uitkomsten in staat 3 laten zien dat in gezinnen met kinderen van wie de ouders gehuwd zijn het kostwinnersmodel (één partner met betaald werk) iets vaker voorkomt dan in gezinnen waarin de ouders samenwonen. In bijna 60 procent van de gezinnen die bestaan uit een paar met kinderen onder de 18 jaar, hebben beide ouders een betaalde baan. Meestal zal hierop het 'anderhalf inkomensmodel' van toepassing zijn. In de jonge gezinnen (jongste kind 0–5 jaar) van niet-gehuwde paren, zijn beide partners vaker aan het werk dan in de overige gezinnen waarin de kinderen ouder zijn. Een mogelijke verklaring kan zijn dat jonge mensen vaak eerder breken met tradities (Martin en Katz, 2003). Verder laat *grafiek 2* nog zien dat er een negatief verband bestaat tussen het aantal thuiswonende kinderen en de mate waarin hun ouders, gehuwd of samenwonend, betaald werk verrichten. Het meest voorkomende inkomensmodel in gezinnen waarin de ouders gehuwd zijn, verandert met het oplopen van het kindertal van een dubbelinkomen-gezin (61 procent) in een voornamelijk alleenverdieners-gezin (54 procent).

2. Werkzaamheid van paren met kinderen naar aantal thuiswonende kinderen jonger dan 18 jaar

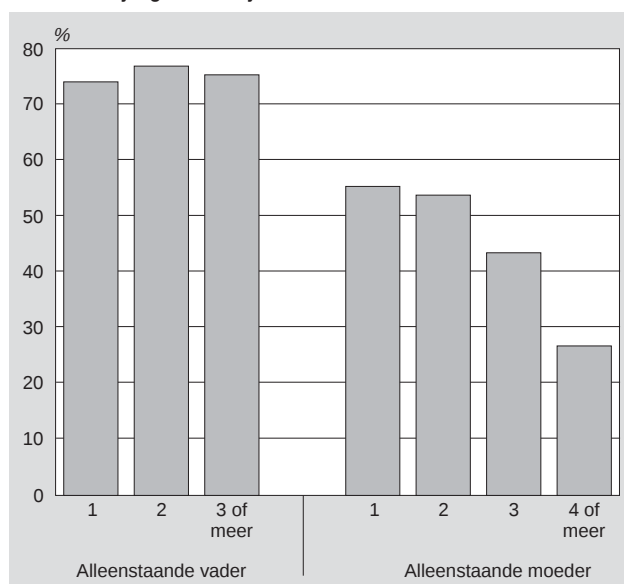

In eenoudergezinnen zijn de thuiswonende kinderen gemiddeld veel ouder dan in gezinnen met twee ouders. Dit geldt vooral voor de gezinnen met een vader als enige ouder. In 56 procent van dergelijke gezinnen is het jongste thuiswonende kind 18 jaar of ouder (staat 2). Deze kinderen hebben relatief vaak betaald werk, zoals blijkt uit het gegeven dat in 26 procent van de alleenstaande vadergezinnen ten minste twee personen werkzaam zijn. De gemiddelde leeftijd van alleenstaande vaders is 52 jaar, tegen 45 jaar voor alleenstaande moeders. Een aanzienlijk aantal van de alleenstaande ouders is al gepensioneerd.

Staat 3 laat zien dat alleenstaande moeders met kinderen jonger dan 6 jaar het minst vaak betaald werk hebben (40 procent). Zoals eerder opgemerkt, ondervinden zij vaak

problemen met de opvang van hun kinderen zolang deze nog zo jong zijn. Van de alleenstaande moeders met een jongste kind van 6 tot 18 jaar is 60 procent werkzaam. Alleenstaande vaders werken, onafhankelijk van de leeftijd van hun kinderen, vaker dan alleenstaande moeders (69 en 76 procent). Bovendien is de werkzaamheid van deze vaders vrij onafhankelijk van het aantal en de leeftijd van de kinderen die zij thuis verzorgen (*grafiek 3*). Bij de alleenstaande moeders ligt dit anders. Hoe meer kinderen jonger dan 18 jaar zij thuis hebben wonen, hoe minder vaak zij betaald werk verrichten (55 procent bij één tot 27 procent bij vier of meer kinderen). Overigens hebben de moeders gemiddeld een groter huishouden te verzorgen; ongeveer 70 procent van de alleenstaande vaders heeft maar één thuiswonend kind. De geconstateerde verschillen in werkzaamheid tussen alleenstaande vaders en moeders zijn maar voor een deel te verklaren uit het feit dat de vaders gemiddeld ouder zijn.

3. Werkzaamheid van alleenstaande ouders naar aantal thuiswonende kinderen jonger dan 18 jaar

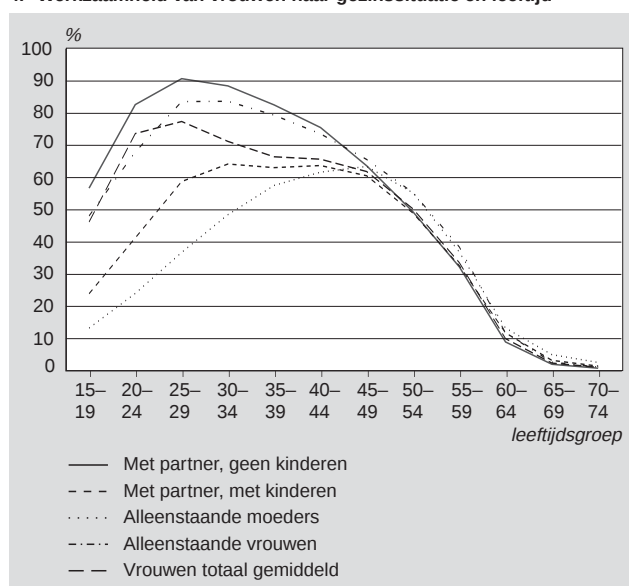

5. Vrouwen en werk

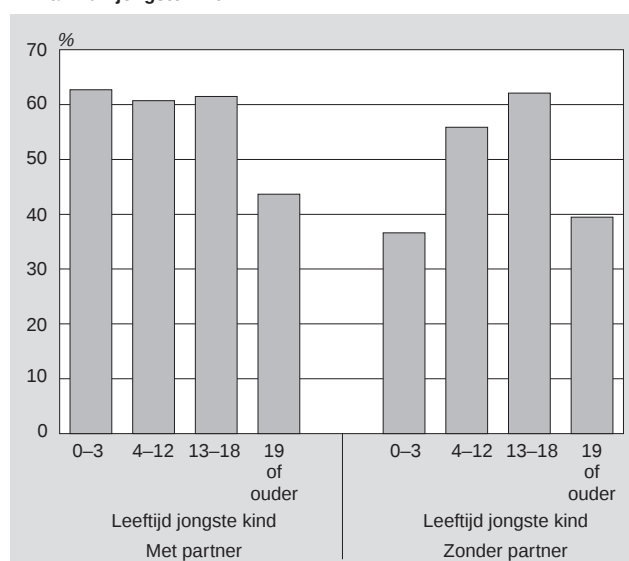
In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de werkzaamheid van vrouwen, en dan vooral op de moeders met en zonder een partner. *Grafiek 4* laat het aandeel van de vrouwen zien dat betaald werk verricht, naar gezinssituatie en leeftijd. Het percentage vrouwen dat werkt, wordt tot de leeftijdsgroep 25–29 jaar voornamelijk bepaald door vrouwen zonder kinderen; nog maar weinig vrouwen hebben al op jonge leeftijd een kind. Tot de leeftijdsgroep van 25–29 jaar stijgt voor alle onderscheiden groepen het aandeel werkzame personen. Daarna begint het gemiddelde aandeel voor het totaal van de vrouwen te dalen. Dit gaat samen met een afname van het aantal vrouwen zonder kinderen. Steeds meer vrouwen gaan behoren tot de categorieën 'met kinderen', waarin minder vaak betaald werk wordt verricht. Terwijl het aandeel werkzame personen bij de vrouwen zonder kinderen met het toenemen van hun leeftijd geleidelijk iets afneemt, stijgt het aandeel bij de moeders steeds minder snel. De lijnen komen samen in de leeftijdsgroep 45–49 jaar. Vanaf deze leeftijd verschillen de

naar gezinsachtergrond onderscheiden groepen vrouwen nog nauwelijks wat betreft het aandeel met een betaalde baan. Slechts de alleenstaande vrouwen en de alleenstaande moeders werken tot de leeftijd van 60 jaar nog iets vaker dan de overigen. Vanaf 45–49 jaar neemt de werkzaamheid voor alle groepen vrouwen geleidelijk af, totdat op de leeftijd van 65 jaar vrijwel niemand meer betaald werk heeft. De cijfers laten duidelijk zien dat de aanwezigheid van kinderen een belangrijke factor is in het al dan niet werkzaam zijn van vrouwen, al is het ook duidelijk dat de tijden veranderen. Ten opzichte van vrouwen van 45–54 jaar hebben meer vrouwen uit de jongere leeftijdsgroepen een baan, ook als zij nog jonge kinderen hebben. Bij het vergelijken van deze gegevens met die voor de leeftijden vanaf 55 jaar moet worden bedacht dat de vervroegde pensionering dan haar intrede doet, en dat ook de werkzaamheid bij de oudere mannen dan flink afneemt (zie Advokaat en Linders, 2004).

4. Werkzaamheid van vrouwen naar gezinssituatie en leeftijd

5. Werkzaamheid van moeders met en zonder partner naar leeftijd van hun jongste kind

Grafiek 4 laat verder nog zien dat tot de leeftijd van circa 45 jaar de alleenstaande moeders het minst vaak werkzaam zijn. Het is duidelijk dat bij afwezigheid van een partner de combinatie van werken en het opvoeden en verzorgen van kinderen nogal moeilijk is. In *grafiek 5* wordt de werkzaamheid vergeleken van moeders met partner en moeders zonder partner, naar de leeftijd van hun jongste kind. Alleenstaande moeders van wie het jongste kind nog niet naar school gaat (leeftijd 0–3 jaar) zijn duidelijk het minst vaak werkzaam. Professionele kinderopvang is duur en betaald werk zorgt niet altijd voor voldoende extra inkomsten. De mogelijkheden om betaald werk te verrichten, nemen toe als de kinderen ouder worden en naar school gaan. Bovendien is dan vaak sprake van een verplichting: veel alleenstaande moeders ontvangen bijstand en moeten op zoek naar een baan als de kinderen eenmaal op school zitten. De lage werkzaamheid van moeders met thuiswonende kinderen ouder dan 18 jaar is echter nog vooral het gevolg van traditie. Toen deze vrouwen hun kind kregen was het vrij gangbaar om te stoppen met werken. Het feit dat moeders met een partner en een jongste kind onder de 4 jaar vaker betaald werk doen dan andere moeders, geeft aan dat zij met deze traditie hebben gebroken. Zij werden hierbij overigens geholpen door de economische situatie die eind jaren negentig heerste. Door de krappe arbeidsmarkt waren werkgevers maar al te graag bereid om jonge moeders met een parttime baan aan het werk te houden.

Grafiek 6 toont de regionale verdeling (op COROP-niveau) van de werkzaamheid van moeders, met en zonder partner, van wie het jongste thuiswonende kind jonger is dan 12 jaar. Gemiddeld over heel Nederland heeft 60 procent van de moeders met een jongste kind jonger dan 12 jaar een betaalde baan. In het noordoosten van Nederland, langs de grens met Duitsland, ligt dit percentage veel lager, namelijk onder de 57. In deze regio's is weinig werk en zijn ook de gemiddelde percentages werkzame mannen en vrouwen relatief laag (Hartgers en Gouweleeuw, 2004). Andere regio's waarin moeders met jonge kinderen minder vaak werken liggen in de 'bible belt', het gebied dat zich uitstrekt van Zeeland, via Zuid-Holland en de Betuwe naar de Veluwe. Hier wordt vaak om religieuze redenen aan tradities vastgehouden. Verder kan het relatief lage aandeel werkzame jonge moeders rond de grote steden worden verklaard uit de hogere concentraties niet-westerse allochtonen (Gouweleeuw en Harmsen, 2004). In de suburbane gebieden en rond de universiteitssteden is het aandeel jonge moeders met een betaalde baan het grootst. De hoogste waarde wordt met 67 procent werkzame jonge moeders waargenomen voor COROP-regio Delft en Westland.

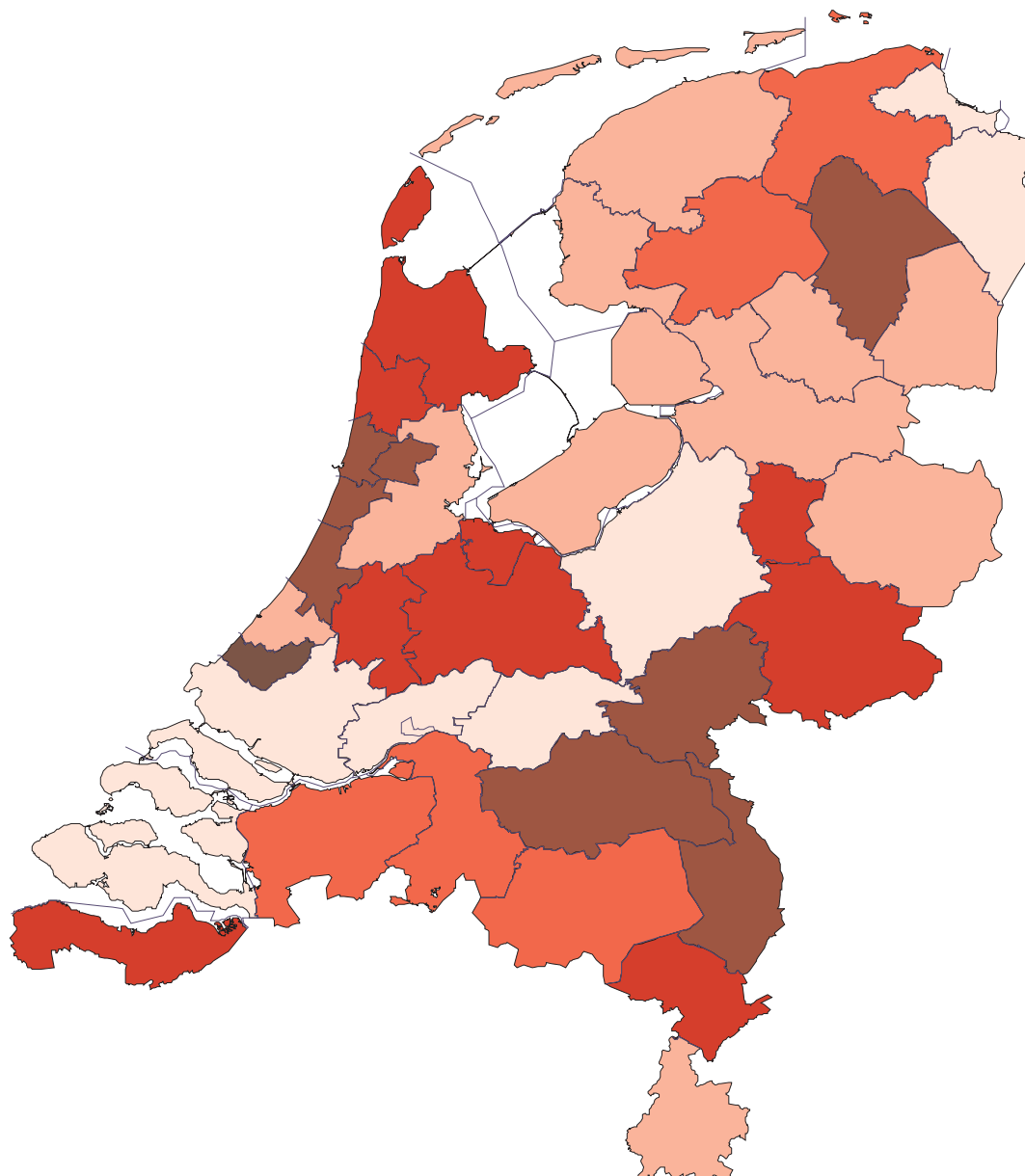
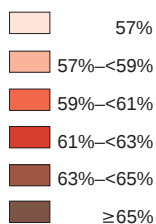
Literatuur

Advokaat, A. en F. Linders, 2004, Active ageing: the senior labour force from work to retirement. In: Schulte Nordholt, E., M. Hartgers en R. Gircour (eds.), 2004, op. cit.

Banning, C., 2004, Meer vrouwen aan de slag. NRC Handelsblad, 4 maart 2004.

6. Werkzaamheid van moeders met een jongste kind jonger dan 12 jaar naar COROP

Percentage werkenden

Beckers, I., 2003, Deeltijdwerk blijft toenemen. Sociaal-economische maandstatistiek, december 2003, blz. 12–13. CBS, Voorburg/Heerlen.

Berends, A.B. en A.C. Boelmans-Kleinjans, 1979, Be-roepsarbeid door vrouwen in Nederland. Monografieën Volkstelling 1971, 71. CBS, SISWO, 's-Gravenhage.

Gouweleeuw, J. en C. Harmsen, 2004, Foreigners at work. In: Schulte Nordholt, E., M. Hartgers en R. Gircour (eds.), 2004, op. cit.

Hartgers, M. en J. Gouweleeuw, 2004, Working people: what they do, who they are and where they live. In: Schulte Nordholt, E., M. Hartgers en R. Gircour (eds.), 2004, op. cit.

Latten, J., 2003, Dynamiek in relaties en welvaart: over singleplateau, stellenberg, gezinsdal en eenouderravijn. Bevolking en Gezin 32(2), blz. 35–56.

Martin, G. en V. Katz, 2003, Families and work in transition in 12 countries, 1980–2001. Monthly Labor Review, September 2003, blz. 3–31.

Portegijs, W., A. Boelens en S. Keuzenkamp, 2002, Eman-cipatiemonitor 2002. SCP en CBS, Den Haag.

Reemers, A.M.W., 2003, Arbeidsdeelname van paren. So-ciaal-economische maandstatistiek, februari 2003, blz.12–15. CBS, Voorburg/Heerlen.

Schulte Nordholt, E., M. Hartgers en R. Gircour (eds.), 2004, The Dutch Virtual Census of 2001, Analysis and Methodology. CBS, Voorburg.